

figures de la raó activa», analitzava alguns tipus d'experiència moral característics de la modernitat, com són l'hedonisme donjoanesc, l'erotisme fàustic, la rebel·lió romàntica, el quixotisme, l'utilitarisme, el nihilisme, el moralisme i el «negativisme» de la microètica contemporània. Amb aquest fi, em vaig inspirar en algunes figures de la consciència de la *Fenomenologia de l'Esperit* de Hegel, les quals vaig analitzar des dels meus interessos particulars; no es tractava, doncs, de cap interpretació filològica d'uns passatges d'una obra clàssica.

G. Vilar

Jaume CASALS I PONS, *La filosofia de Montaigne*, tesis lligada a la Universitat Autònoma de Barcelona el dia 26 de juny de 1984 i publicada per Edicions 62, Barcelona 1986.

La filosofia de Montaigne, és un estudi preparat amb una doble intenció: presentar globalment els *Essais* i el seu autor i, alhora, examinar i ordenar els elements conceptuals d'aquesta obra amb la finalitat d'aclarir la dimensió filosòfica que conté i que mai no ha estat reconeguda d'una manera absoluta.

Els *Essais* no són únicament —o potser simplement no són— una mena de «confessions», una autobiografia personal i intel·lectual de Montaigne. Probablement admeten una lectura fidel que ignori les extraordinàries possibilitats especulatives del text. Però aquesta lectura es difumina automàticament quan, després d'un estudi més escrupolós, comencen a lluir la intensitat i la precisió que Montaigne amagà sota la «rapsòdia» i el simple passatemps del seu llibre. En *La filosofia de Montaigne* hom tracta d'explicar i de formalitzar —encara que això violenti l'esperit de l'autor— l'experiència d'una lectura perseverant, d'una lectura repetida sense mai trobar repeticions, d'una lectura filosòfica dels *Essais*, recolzada en una gran part de la literatura secundària existent. El caràcter

del treball, doncs, és complicat. Montaigne és un autor alhora immens i relliscós, un poeta a glops, sublim i infecte, un pensador tan intel·ligent que sovint fa l'ase, i, sobretot, un mestre de l'humor.

Els estudis més recents i més ben fets sobre Montaigne, superant la ingenuïtat de les versions històriques, que feien —i lamentablement encara fan— de Montaigne el pare d'un gènere literari i el representant modèlic de l'escepticisme del Renaixement tardà, han revelat un geni del barroc, una intel·ligència calculadora i descreguda que ens presenta una obra meditada fins a límits insospitables i expressament desconcertant, una obra exacta amb la pell de la més extremada inexactitud, un discurs gairebé diabòlic. A risc de caure novament en la superficialitat dels montanistes primitius, *La filosofia de Montaigne* és escrita contra aquestes darreres i certament reveladores interpretacions. Aquí hom prova de demostrar, sense restar-li ni un sol bri de la intel·ligència que li concediren primer Diderot, després Sainte-Beuve i Gide, finalment Pierre Villey, el gran erudit del montanisme, i que li concedeixen evidentment els últims trenta anys d'estudis montanians, encapçalats per Hugo Friedrich, Richard Sayce i Donald Frame, que el joc de Montaigne també és consistent a nivell de continguts, que existeix una filosofia o, potser millor, una acció filosòfica —si la proximitat d'aquests dos mots no resulta massa pertorbadora— altament valuosa de l'autor; en resum, que Montaigne no és, o no és únicament, el primer banderer d'aquest bluf essencial que caracteritza les obres mestres de la literatura moderna i contemporània.

Amb aquesta intenció, la tesi, dividida en una primera part, diguem-ne, propedèutica (amb tres capítols: «Consideracions històriques i epistemològiques sobre una teoria imprevistada de la veritat», «Llambregada als estudis montanians durant els darrers cent anys» i «La forma dels *Essais*» i una segona part doctrinal (també de tres capítols: «El món», «L'home» i «Déu»), tracta d'organitzar la diversitat de la

temàtica montaniana al voltant dels nuclis polític, antropològic i teològic i deixar que, gairebé tota sola, es manifesti l'esmentada consistència superior del pensament filosòfic contingut en els *Essais*. Al llarg del treball, travessant-lo pertot arreu, tres temes íntimament relacionats, sota la forma de múltiples variants, no paren de sortir i, si les aspiracions del qui subscriu no han estat completament vanes, atorguen relleu i unitat al conjunt de la tesi: 1) la força literària dels *Essais*, que té conseqüències teorètiques, perquè consisteix en la invenció d'un llenguatge capaç de digerir la paradoxa que suposa criticar la xerrameca i les faules de la saviesa amb més xerrameca i més faules (un llenguatge performatiu, una manera de bufar contra el vent, l'origen del mal, per imposar una calma profunda, una calma que no interromp el moviment general del món, i permetre que resplendeixin les coses i que hom oblidí les paraules); 2) la formulació exemplar d'una concepció interrogativa de

la veritat, que reconcilia Montaigne amb la universalitat de la raó humana (és a dir, el racionalisme «de segon grau» que es desprèn de l'escepticisme de Montaigne); 3) la idea dels *Essais* com un exercici vital, a ultrança, en què està en joc —sense metàfora— la integritat, la subjectivitat mateixa del seu autor.

Una anàlisi estrictament literària dels *Essais* ha de conduir, naturalment, a aquest Montaigne que encara és més trapella pel fet de no ésser-ho sempre, com deia Sainte-Beuve, sens dubte precursor dels montanistes contemporanis més o menys partidaris del bluf. Ara bé, un examen, no menys literari, obert al discurs filosòfic, una anàlisi que pugi aigües més fondes en el sentit dels *Essais* i del seu contingut conceptual, no pot deixar de reconèixer la sinceritat, difícil però justa, de la primera frase del llibre, en la cèlebre nota «Au lecteur»: «Lector, aquest és un llibre de bona fe.»

Jaume Casals i Pons